

Egy kiállítás margójára

Portrék a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményeiből

2013 májusában a Pannonhalmi Főapátság épületében kiállítás nyílt – Imago címmel – a Főapátság rendkívül gazdag egyházi emlékgyűjteményéből, amelyből a nyilvánosság elé állított képanyag a nagyközönség számára ritkán látható, hiszen legnagyobb részüket a monostori klauzúrában, a látogatók elől elzárt területen őrzik. Egy részük változó művészi színvonalat képviselnek, inkább az ábrázolt személy megőrkötését célozták meg. Ebben az esetben a kulturális antropológia és a művelődéstörténet ad rendezési elvet, természetesen nem hagyja figyelmen kívül az ikonográfia, ikonológia vonatkozásait sem.

Az ősi monostor műtárgygyűjteményeinek jelentős része liturgikus vonatkozású, de mellettük jelentősek a művelődéstörténeti és speciális szakgyűjtemények is. A klasszikus értelemben vett könyvtár felépítése után a Múzeum a könyvtár oldalhelyiségeibe költözött, megtartva itt is a sokféleséget (képtár, régiségvár, numizmatikai gyűjtemény, ásványvár, növényvár stb.). Amikor a rendet 1786-ban feloszlatták, a feloszlatai leltárban kevés képet soroltak fel, sok esetben a leltárt készítő írónak a képek értékesebbnek „mondatik”, mint maga a kép. A rendet 1802-ben – tanítórendként – újrászervezték, csak kevés kép került vissza a monostorba, illetve a rendfőnökök feladata lett a régi portrék visszaszerzése, leginkább vásárlás útján. Ekkor keletkezett a mai képgyűjtemény magja, amit további vásárlásokkal, hagyatékokkal gyarapítottak.

Magyarázatra szorul a kiállítás címe, Imago, ami a klasszikus latinságban képet, képmást jelent. Az „image” hasonmást is jelent: például a királytemetések az elhunyt páncéljában öltözött személy lovagolt, ezzel szimbolizálta a királyi hatalom továbbélését. A képek egyszersmind arcképet, portrét is jelentenek, ami nemcsak a fizikai megjelenítést, hanem erkölcsi alkatának visszatükrözését is szolgálta. Ez is sokrétű műfaj: lehet szobor, dombormű, érem, olaj-, tempera- vagy vízfestmény, ceruza- vagy krétarajz, sokszorosított grafika. Az előbb említett műfajok szinte mindegyikéből szerepelnek a kiállításon tárgyak, a legkülönbözőbb technikák műremekei.

A kiállítás első részét Petneki Áron rendezte, ahol – képi ábrázolásokon át – nyomon követhető a portré „műfajának és technikájának” alakulása. Gondolunk itt egy ismeretlen orosz ikonfejtő Jézus-ábrázolásától a romantikus korok árnyékrajzolásáig. Izgalmas feladat az árnyrajzok készítésének technikája, ami inkább polgári szalonok műfaja volt, de ezt a „művészi ágat” a pannonhalmi monostorban is művelték, bizonyítja ezt több bencés szerzetesnek a 19. század elején készült sziluettje is.

A legkorábbi időszakból híressé váltak a donátorok ábrázolásai, amelyek megjelentek faragványokon, de leginkább olajfestményeken, amelyek családi galériák számára készültek, vagy egyházi gyűjteményekben a püspökök vagy előjárók – sorrendbe állított – emlékét őrizték meg. A szerzetesi közösségekben az adott rend példaképeit örökítették meg, akiket követni kell az életszentség elérésében és az erények gyakorlásában. Ezek gyakran nem egyedi, hanem sokszorosított formában kerültek „előállításra”. A kiállításra került képek többsége az ún. fiktív portré, ismert személyről készített ábrázolás, amelyek többsége – a történeti érték mellett – művészi erényekkel is rendelkezik.

A kiállítás másik nagy területe a fényképgyűjtemény, amely a 19. század közepétől vált hatalmas lendülettel népszerűvé. Értékét nemcsak a kort jellemző beállítások adják,

hanem az életszerűség, egy adott pillanat soha nem megismételhető hangulata, az örök-kévalóságnak átadott szituáció. E kiállítási részt Bogdán Melinda rendezte, válogatta, a kiállítási katalógusban a következőket írta: „A muzealizált fotóportré, a tárgyá tette alkotja az ősgalériát, amely tudatunkban létrehozza az azonos közösséghez tartozás élményét. Ezek a portrék csak historizálva, textusban léteznek. Kiállításunk legnagyobb része ilyen képekből áll. Ugyanakkor a fotografikus arcmás alkalmas lehet egyfajta „Premium non meritum”-ra, a másik arc megszólít, mégsem lényeges, hogy kinek a portréja, mert csak önmagunkat tapasztaljuk meg benne. Örökösen formálódó éntünk éppen találkozik a saját (másik) képmásával.” A kiállítás e részében a századfordulótól találkozunk egykori rendtársakról készített felvételekkel, híres személyek (például Rómer Flóris, Vaszary Kósa) arcképeivel. Ezek a felvételek magukon viselik azt a felismerést, hogy a fotográfálás beállítása nem kis mértékben támaszkodott a festészeti hagyományokra, különösen, ami a kompozíciós elemeket illeti. Ez nem pusztán abból eredt, hogy a fényképezés egy része korábban (vagy egy időben) festéssel is foglalkozott, hanem abból is, hogy a megrendelők szintén a festett portré sémáiban gondolkodtak. Vonatkozik ez a modell beállítására, a ruházat elrendezésére, a háttér elemeire. Már az előbbiektől megszabadult stílus a kettős portré, az életkép, a mindennapi életbe bepillantó felvételek. Természetesen a felvételek „alanyai” szerzetesek, ismertek és anonimak.

A kiállításához méltó színvonalú „katalógus” tartozik. Az előbbi meghatározásban azért szerepel az idézőjel, mert ez a kötet egy két szerző nevével fémjelzett önálló könyv, kiegészítve művészi ábrázolásokkal és igen gazdag jegyzetanyaggal és irodalmi jegyzékkel. Ma már elképzelhetetlen nagy szellemi teljesítményt felvonultató kiállítás hasonló kiadvány nélkül, hiszen a tárlat értékes anyaga ismét eredeti helyükre (raktárakba, belső helyiségek falaira) kerülnek vissza, de a kiállításanyagot leginkább – a fényképeken, videofelvételeken kívül – értékében csak a könyv örökítheti meg. A „szimpla” katalógus csak „gyorsinformációt” adhat a kiállításról, de az előbb említett „könyvforma” élénk állítja a kiállítást megálmodók elképzeléseit, gondolatait, legfőképpen a kiállítással kapcsolatos kutatásaikat. A szerzők (kiegészítve Varga Mátyás írásával) élvezetes esszébe foglalva tárják az olvasók elé munkájuk eredményeit, tartós emléket állítva a pannonthalmi gyűjteménynek.

(Imago. Portrék a Pannonthalmi Főapátság gyűjteményeiből. Bogdán Melinda, Petneki Áron és Varga Mátyás tanulmányaival. Pannonthalma, 2013, 85 p.)